

Bufetul era cam pustiu.

Ne înghițirăm antreurile în tăcere. Apoi o ospătară cu scufiță roșie ne aduse felul întâi. Puse farfuriile pe masă cu un gest de parcă s-ar fi temut să nu o frigă tăblia din material plastic și se îndepărtă degrabă, furișând o privire speriată spre individul chel ce stătea vizavi de mine. Și casierita cu bonetă albă îl privea, din despărțitura ei, ca pe un tigru.

— Le e frică, spuse individul plin de sine, scufundându-și lingura în supă.

— De cine? Întrebai aruncând o privire în jur.

Tipul pufni, uitându-se cam cruciș în lături.

— O să vedeți ce mâncare primim. Vă garantez eu că n-ați mai gustat așa ceva pe aici.

Avea pe el un sacou ponosit, vinețiu, din materialul acela polonez, care, timp de trei zile, arată atât de bine și-ți dă un aer atât de sărbătoresc. Pe chelia lui fremăta ușor un puf alburii, care alcătuia în jurul craniului o aureolă diafană. Creștetul capului și fruntea îi erau străbătute de o dungă subțire, lungă, roz-spălăcită, aducând cu o veche zgârietură.

Începui, la rândul meu, să-mi sorb supa. Deodată privirea îmi căzu pe oglinda prinsă în peretele de vizavi și văzui că, în spatele meu, un cetățean își scosese capul de după draperia ce masca intrarea în încăperile interioare și-și holba ochii, oricum ieșiți din orbite, spre comeseanul meu. Judecând după chipul lui dolofan, trebuie că era directorul. Schimbă cu ospătărița o privire plină de tâlc.

Vecinul meu în sacou vinețiu simți prezența cetățeanului cu ochi exoftalmici. Nu știu cum izbutise, căci de uitat nu se uitase în partea aceea.

— Mă știu toți pe aici, îmi comunică el. În orice restaurant aș intra, nu risc să mă trezesc cu o friptură de aseară... Apropo, cum vi se pare supa?

Supa era formidabilă. Nemaipomenită. În prima clipă, nici nu mi-a venit să cred. După trei linguri priveam cu alți ochi

localul acela cu multe oglinzi și cufundat, datorită draperiilor de la uși și ferestre, într-o plăcută penumbră.

Asta da bucătărie! De mirare era că o astfel de supă nu dusesse faima directorului în lungul și în latul țării, că nu-l ridicase în lumina reflectoarelor televiziunii, iar pe bucătarul șef în brațele revistei "Nedelea".

O incomparabilă supă de carne cu orez, servită în farfurie caldă, o supă care se topea în gură stârnind instantaneu entuziasmul cavității bucale și al limbii, o supă care sublima direct în energie și bună dispoziție. O supă memorabilă, aidoma unui film văzut la festival.

— Admirabilă supă! am spus cu glas tare. Nu mi-aș fi închipuit că aici...

Individul mă întrerupse printr-un gest moale al mâinii. Avea ochi cenușii, spălăciți și o privire cam împrăștiată.

— Ce ați comandat la felul doi?... Cotlet cu smântână? Atunci schimb și eu comanda.

Făcu un semn scufilei roșii, pe care o informă că se răzgândise în privința biftecului. Voia și el cotlet. Ospătărița primi noua comandă fără entuziasm, dar și fără scandal. Discuția mută cu directorul se repetă și scufilea roșie dispăru în bucătărie.

Vecinul meu se aplecă pentru o clipă asupra farfuriei, apoi, ridicnd capul, zâmbi.

Era limpede că avea chef de vorbă.

— Ați auzit vreodată despre o operație făcută de conferențiarul Petrenko? Într-o vreme s-a discutat mult despre ea. Dealtfel acum așa se și numește, "operația Petrenko".

— Hm... Vag, am spus. Poate îmi amintiți dumneavoastră.

— Uitați cum s-au petrecut lucrurile, începu el. În primăvara lui patruzeci și șase, un tânăr gonea pe Sadovaia cu o motocicletă de captură. În zona pieții Kolhoznaia. Înainte de a se urca pe șa, tipul se aghezmuise puțin cu prietenii și capul îi vuia. Știți cum era atunci, imediat după război. Ei bine, și numii ce-i iese în cale un camion din caroseria căruia atârnav până aproape de pământ niște scânduri. Ba mai trimite necuratul și o bătrânică să traverseze tocmai atunci șoseaua. Într-un cuvânt, tânărul nostru gură-cască a urcat cu nouăzeci pe oră pe scândurile acelea, a străbătut caroseria, apoi în față i-a răsărit peretele din spate al cabinei, el a virat, a zburat vreo treizeci de

metri prin aer și s-a prăbușit taman în curtea institutului Sklifosovski. Motocicleta s-a făcut țândări, iar tânărului i-a fost smulsă cu totul jumătatea de sus a craniului, împreună cu creierul. Dar știți, artistic, de parcă locul ar fi fost trasat dinainte. Firește a fost urcat numaidecât pe masa de operații la etajul întâi. Medic de gardă era chiar acel Petrenko. Altul ar fi renunțat pesemne, dar Petrenko ăsta era un tip dârz, nu-i trecuse încă elanul de combatant. Și numai ce ia jumătatea de craniu — care-i fusese adusă de jos pe aceeași targă — și o trânteste la loc. Injecție antișoc, narcoză, cusături, transfuzie. Nu se mișcă de lângă tânărul nostru zece zile încheiate și, de necrezut, dar toți constată că operația reușise. Trece o lună, tânărul începe să se întremeze și deodată iese la iveală faptul că, în ziua aceea, din pricina grabei, îi răsuciseră creierul cu o sută opt zeci de grade. "Dreapta" și "stânga" își schimbaseră locul, partea occipitală a creierului ajunsese în față, iar partea frontală în spate. S-au sucit, s-au învărtit, dar ce se mai putea face? Doar nu era să-i spargă din nou craniul și să-l reconstituie cum trebuie? Era exclus. Care medic își asumă un astfel de risc mai mult de o dată în viață? Au stat ei și s-au tot gândit, iar în cele din urmă au hotărât să rămână așa cum era. Ei bine, închipuiți-vă — aici vecinul meu tăcu o clipă și mă privi cu atenție — închipuiți-vă că acel tânăr sunt eu.

Observă privirea mea nedumerită și se corectă:

— Adică am fost eu. Au trecut de atunci douăzeci și unu de ani.

— Fantastic! Pentru o clipă am uitat de supă. Și cum vă simțiți?

— Merge, declară individul. Merge. Dar au fost, firește, multe reacții...

Terminarăm supa și așteptam felul doi, cu care însă scufița roșie, cine știe de ce, nu se prea grăbea.

— Multe reacții stranii, repetă el gânditor. Cel mai interesant e faptul că toate s-au încurcat de ți-e mai mare dragul. Nervul optic, bunăoară, s-a cuplat la centrul auditiv. Iar cel auditiv, dimpotrivă, la cel optic. Nu știu dacă vă e clar, pe scoarță există analizori speciali pentru sunet, lumină, mirosuri și, firește, nervii corespunzători. Dar la mine, datorită inversării de care v-am vorbit, multe și-au schimbat locul. Iar între unele simțuri s-a produs o adevărată osmoză.

— Cum adică?... Există vreo deosebire? am întrebat. Oare sunetul nu rămâne sunet, oriunde ar ajunge el? Și lumina — tot lumină?

— Tocmai asta-i că nu. Interlocutorul meu clătină din cap și zâmbi cu un aer de superioritate. Mulți își închipuie că creierul seamănă cu o centrală telefonică: ce se transmite se și recepționează. În realitate lucrurile nu stau așa. În creier totul depinde de locul de pe scoarța cerebrală unde ajunge excitația. De exemplu, presiunea poate deveni lumină. Faceți întuneric în cameră și apăsați-vă ochiul. O să vedeți o izbucnire de lumină, cu toate că ea nu a existat. Înțelegeți?... Într-adevăr, ochiul recepționează lumina, iar urechea sunetul. Dar prin fibrele nervoase totul curge sub aceeași formă a impulsurilor. Și ceea ce simțiți dumneavoastră depinde numai de locul unde nimeresc aceste impulsuri.

— Da-a bâiguii eu, neștiind ce să spun.

Chiar în acea clipă ospătărița ne aduse felul doi. Puse farfuriile pe masă, cu aceeași fereală și spaimă.

Și felul doi — cotlet cu smântână — a fost nemaipomenit. Uluitor. O mâncare ce te arunca îndărăt, în acele timpuri când, slavă domnului, nu existau nici un fel de cantine, și omul se mulțumea cu preparatele culinare ale propriei sale bunici. Niște cotlete fenomenale, dezvoltând un întreg buchet de senzații gustative; bine prăjite, ușor în sânge, consistente și dulci. crocante, dar topindu-se în gură.

Mă gândeam, puțin înduioșat, că, gata, problema alimentației publice am rezolvat-o de-acum și ne putem apuca de alte belele.

Rămânea însă, terifiant de inexplicabil, faptul că, la asemenea cotlete, lipsea coada de la ușa bufetului, iar chipurile consumatorilor de la celelalte mese nu trădau nici un fel de încântare.

Vecinul meu isprăvisese felul doi — am remarcat, printre altele, că ținea furculița în mâna stângă — și căzuse pe gânduri. Într-un târziu, își scoase din buzunar portțigaretul și-și aprinse o țigară.

— Ei bine, urmă el pe neașteptate, acum încercați să vă imaginați situația unui om care a devenit sediul unui asemenea talmeș-balmeș. Nervul gustativ, bunăoară, plecând din vârful limbii, nu nimereste la centrul gustativ, ci la cel al durerii. Ce se

întâmplă în acest caz? Omul ia în gură o felie de salam și, în loc să simtă gust de "Extra", sau "Poltavskaia", simte o durere de mama focului în călcâi. Iar dacă gustul s-a prins în cadrul cu auzul, mușcă din sandviș și deodată aude un zgomot asurzitor.

— Nu cumva ai pățit toate cheștiile astea? I-am întrebat.
Dădu din cap.

— Ba aflați că da. Mi le-au încurcat toate, ghiveci, nu alta. Simțurile s-au uzurpat reciproc. În loc să miros, simt. Gustul îl percep prin centrul durerii. Bunăoară, în cotletele astea, dacă în loc de unt se pune margarină, mă doare.

— Dar dați-mi voie! După dumneavoastră, simțul durerii e de sine stătător? Eu cred că e, cum să vă spun. un soi de prelungire a senzației.

Individul clătină din cap a tăgadă.

— Senzația e una și durerea cu totul altele. Durerea are propriile sale terminale, propria sa rețea de transmisie și centrul său propriu pe creier. Ar putea fi considerată mai degrabă un al șaselea simț... Și cum la mine nervul gustativ a nimerit în regiunea de pe scoartă rezervată durerii, am dureri la fiecare masă. Firește, sunt extrem de variate.

— Și cum vă simțiți?

Tipul strânse din umeri.

— Păi, m-am obișnuit. Ba durerea a început chiar să-mi placă. Îndeosebi cea de dinți. Fiindcă veni vorba, o simt când mănânc icre negre. Îndeobște, am o paletă de gusturi pe cîste. În mod normal, omul percepe cu limba mai nimic: acru, dulce, amar, sărat și combinațiile lor. Or, senzațiile de durere sunt infinit mai variate.

— Bun. Și adevărata durere? Dacă aveți un dinte cariat?

— Bineînțeles, simt în "gură gustul de icre negre — aflați că pentru mine a devenit un gust cât se poate de nesuferit — și-mi iau rînd la dentist.

Omul căzu din nou pentru o clipă, pe gânduri. Apoi urmă:

— Nu mai puțin interesant stau lucrurile cu văzul și auzul. Înțelegeți, sunetele stârnesc în creierul meu imagini vizuale, iar lumina — senzații sonore. Închid ochii, dar văd. Îmi astup urechile, dar aud... În schimb, firește, nu văd nimic.

— Adică, am spus, dacă închideți ochii, o faceți nu ca să nu vedeți, ci ca să nu auziți?

— Întocmai. Iar dacă-mi astup urechile, nu aud. Adică, pardon, nu mai văd. Dar pentru toți ceilalți acest lucru înseamnă că nu aud. Mai exact, nu văd.

Aici ne dădurăm seama că le-am cam încurcat amândoi.

— În orice caz, rezumă el, la mine totul e de-a-ndoaselea. Somnul, bunăoară. Când dorm, nu aud nimic. pentru că am ochii închiși. Pentru mine noaptea e întotdeauna liniște. În schimb, tot văd câte ceva: ba cum ticăie pendula pe perete, ba cum dansează vecinii în apartamentul de deasupra. Într-un cuvânt, sunt o excepție.

Spuse aceste ultime cuvinte cu vădită superioritate.

Ospătărița ne aduse cafeaua. Excelentă, tare, și aromată, cum se poate bea numai la Istanbul. O cafea neagră nu pentru că era prea prăjită, sau arsă. ci pentru că se pusese destulă.

— Mai e ceva, adăugă individul. Simțurile nu numai că s-au uzurpat reciproc: se și mixează.

— Cum adică?

— Păi, v-am spus. Pesemne nervii s-au răsfirat și o ramură a nervului gustativ s-a împletit cu cel al văzului și auzului. De aceea, când văd și aud câte ceva, simt și un gust pe limbă.

— De exemplu?

— Păi, să zicem că stau la televizor și se prezintă show-ul... Pronunță numele unei renumite interprete de muzică ușoară, pe care nu-l voi cita însă. Când cântă "Mama", simt în gură gustul unei prăjituri grețos de dulci. Și, pe deasupra, cam vechi.

— Interesant, observai eu. E chiar păcat că nouă, celorlalți, ne lipsește un astfel de sincretism al simțurilor. Am fi putut aprecia mult mai corect o operă de artă sau alta. Ponderea tematicii în chip de criteriu s-ar fi redus. Și nu numai în artă. Bunăoară, la o ședință. Vorbește omul, turuie la cuvinte frumoase cu nemiluita, dar tu simți că în sală miroase urât, și că totul nu-i decât... Dar fiindcă veni vorba, cum e cu cititul? Ce impresie vă face, bunăoară, science-fiction-ul?

Omul se gândi o vreme.

— Păi, când cum. De exemplu, o carte a lui... (aici pronunță numele unui fantast foarte cunoscut în trecut, dar am să-l omit, ca să nu-l supăr pe om). Când îi deschid romanul, simt un gust de cașă sleită. Știți, aia albăstruie...

Tăcurăm. Eu mă gândeam că, în viitor, n-ar fi rău să punem la punct un sistem de realizare artificială a unor astfel de interconexiuni. Desigur fără accidente de motocicletă, doar așa, pur și simplu.

Bunăoară, merge omul la un concert și, ajuns în sala conservatorului, așezându-se în fotoliu, branșează nervul vizual în locul celui auditiv. Cum aparatul nostru vizual este mult mai perfecționat, impresia ar fi incomparabil mai puternică. Sau ar deveni posibilă, pur și simplu, îmbinarea unui simț cu celălalt, ceea ce ne-ar permite o recepție "pe două canale".

Prinzând din zbor această idee, el spuse că, în cazuri de urgență, într-un submarin, bunăoară, întregul aparat senzorial ar putea "sublima" în auz, inclusiv mirosul și simțul tactil.

Am sucit aceste idei pe o parte și pe cealaltă, până când, într-un târziu, am ajuns la concluzia că din toate astea s-ar putea să nu iasă nimic bun.

Pentru că, în sala de concert, senzațiile "auditive" stârnite de șalul roșu de lână de pe umerii domnișoarei din față s-ar fi insinuat distonat în armoniile simfoniei lui Haydn sau Miaskovski. Iar în submarin lucrurile ar fi ieșit și mai rău, deoarece marinarii ar fi putut confunda mirosul uleiului de mașină cu zgomotul produs de șurubăria altei nave.

Această din urmă idee mi-ă venit întâi mie. Îndeobște, interlocutorul meu nu se remarcă prin agerime de minte.

Mai comandă câte o ceașcă de cafea. L-am întrebat:

— Ia spuneți-mi, cum m-ați descrie pe mine? Cum arăt eu, "văzut" de dumneavoastră?

Ochii spălăciți ai tipului aruncară iarăși în jur o privire ce ricoșa continuu.

— Purtați un sacou gri și cămașă galbenă. Dar toate astea eu mai degrabă le aud decât le văd. Cât despre senzația gustativă.. Știți, mi-e cam peste mână.

— Dați-i drumul!

— Zău, nu se cade!

— De ce? I-am încurajat. Dacă vă rog eu...

— Chipul dumneavoastră are gust... Ei bine. are gust de castravete murat. Apoi o scăldă. Murat, dar nu prea tare... Zău, nu vă supărați. Vă e limpede, sper, că eu sunt o excepție, iar senzațiile mele aberante...

Tăcurăm. Nu știu de ce, dar tipul începuse să mă irite. Pesemne pentru că era prea plin de sine.

— Pe de altă parte, am spus, nu sunteți o excepție chiar atât de mare. La urma urmelor, percepeți lumea așa cum e în realitate. Poate doar chestia asta cu gustul...

— Cum adică? protestă el. Aud cu ochiul, deci cu un organ destinat .perceperii luminii și nu sunetului.

— Ei și? Chiar dumneavoastră mi-ați explicat că vi s-au încurcat doar traiectele nervoase. Lumina o percepeți tot cu ochii, iar sunetele tot cu urechile. Numai că mai sus, în creier, toate astea se transformă la dumneavoastră în alte senzații.

— În *altele* totuși, sublinie el. Aberante.

— Uite, asta nu știm, i-o retezai eu. Care sunt aberante și care nu. Nu confundați reacția la fenomen cu fenomenul însuși. Natura nu s-a jurat niciodată că asfințitul va fi întotdeauna roșu, iar sarea sărată. Pentru mine cerul e albastru, dar pentru cine știe ce microb, lipsit de văz, el poate fi pur și simplu acru. Dacă am să apropii un cablu sub tensiune de dumneavoastră o să săriți în sus, dacă am să-l apropii de un aparat de măsură acul indicator o să se deplaseze lin. Și nu puteți susține că reacția dumneavoastră e justă, iar a aparatului nu... Chiar dacă simțurile dumneavoastră sunt branșate anapoda, fapt e că, finalmente. mă vedeți și mă auziți. Dacă putem sta de vorbă, înseamnă că percepeți lumea corect. Numai în conștiința dumneavoastră răsar alte simboluri ale lumii ce ne înconjoară. Interrelația dintre ele este însă și la dumneavoastră ca la toți oamenii.

Individul căzu pe gânduri. Îi era pesemne greu să se despartă de ideea că e o excepție. Pe frunte îi apărură picături de sudoare. Scoase batista și le șterse (în oglindă am văzut că gestionarul continua să supravegheze cu ochi neliniștiți masa noastră, ca și scufița roșie dealtfel, care, trebăluind undeva în fundul încăperii, ne arunca neconținut priviri furișe.)

— Da, oftă în cele din urmă interlocutorul meu. Totuși, ceea ce dumneavoastră spuneți, eu văd. Iar chipul vi-l aud.

Dar eu hotărâsem să rămân neînduplecat.

— Fapt este că, în ultimă instanță, vă orientați perfect, nu-i așa? Întocmai ca și noi toți.

— Așa e, nu zic nu...

— În fond, de unde știți că vi s-au brânșat nervii anapoda? Poate că e doar o părere...

Pe chelia individului se iviră din nou picături de sudoare. Își schimbă neîndemânatic poziția în fotoliu.

— Nu, totuși nu... În primul rând, radiografiile arată clar că partea frontală a nimerit în spate. Apoi această interferență de simțuri și, în al treilea rând — aici zâmbi fâstâcit — capacitatea mea uimitoare de a vedea fără a privi... În plus, m-am ales cu un fel de simțuri suplimentare. Bunăoară, simțul greutateii.

— Ce simț?

— Al greutateii... Uite: eu am să mă întorc cu spatele, iar dumneavoastră scoateți ceva din buzunar. O să vă spun ce anume ați scos. Cu toate că n-am să mă uit.

Și se întoarce.

Într-un buzunar al sacoului aveam o sticluță de parfum. Am scos-o.

— O sticluță, spuse individul. "Floarea de piatră". Trei douăzeci.

Apoi se întoarce din nou spre mine. Toată chestia asta aducea a scamatorie.

— Uitați și simțul greutateii, spuse el scuzându-se parcă. Simt greutatea. Ia dați-mi puțin sticluța aceea. Luă flaconul și-l cântări în palmă. Nouăzeci și unu de grame... Nici nu știu, de unde până unde toate astea. Pur și simplu văd greutatea, întocmai cum dumneavoastră priviți, de exemplu, o clădire și spuneți numaidecât că are trei etaje. Și mai sunt și altele... Dar chestia asta cu simțul greutateii e nemaipomenită. Și gama de gusturi. Întru într-un bufet, primesc mâncarea și spun numaidecât că pe farfurie nu sunt o sută douăzeci de grame de carne, cum ar trebui să fie

după rețetar, ci numai nouăzeci și cinci. Sau că în loc de unt au pus grăsime. Nu le cer condica de reclamații, nici nu-i ameninț că o să-i torn unde trebuie. Pur și simplu, le spun cum sunt preparate mâncărurile, ce nu corespunde calculației și alte de-astea. Gust mâncarea și le povestesc numaidecât totul: uite-așa și așa. Rezultatul e că, de îndată ce mă văd, îi apucă pe toți bâțul.

În clipa aceea ochii îmi căzură pe ceas și-mi dădui seama că trebuie s-o iau la goană.

Scufița roșie ne luă banii. Mi-am salutat interlocutorul și am plecat.

La garderobă, în vreme ce întindeam numărul garderobierei, am auzit din spate o respirație gâfâitoare.

— Ascultați-mă, să nu credeți nimic. Era exoftalmicul gestionar al bufetului. E bolnav psihic. Da, cel cu care ați stat la masă. Dacă v-a spus cumva că smântâna noastră e diluată cu lapte sau că dăm lipsă la cântar, să știți, toate-s prostii de-ale lui. Ați mâncat din bucatele noastre, nu?

Gestionarul duhnea a muscat negru de șapte ruble sticla. Purta un sacou englezesc, dintr-un minunat postav albastru, întocmai ca un artist al poporului.

Își întoarse privirea spre sală.

— Știți cum e, pe aici vin oameni fel de fel, trăncănesc vrute și nevrute. Când colo — bolnav psihic. De mult era cazul să-l umfle la balamuc.

— Dar unde lucrează? am întrebat.

— Mi se pare că la fabrica de parfumuri. Cică distinge fără greș mirosurile. Dar sigur nu-i în toate mințile. Asta v-o garantez eu.

Mi-am pus impermeabilul pe braț și am ieșit în stradă. Trecând pe lângă vitrinele bufetului, l-am văzut din nou pe interlocutorul meu. Stătea la masă, în poziția în care-l lăsasem. Când am trecut prin fața lui, a ridicat mâna în semn de bun rămas. Dar o făcu uitându-se în altă parte.

Ajuns acasă, am împrumutat de la vecina un mic cântar și m-am convins că sticluța mea cântărea exact nouăzeci și unu de grame. E drept, în aceeași clipă mi-am dat seama că tipul putea să știe dinainte acest lucru, deoarece lucra la fabrica de parfumuri.

Cât despre însușirea lui de a te vedea privind în cu totul altă parte, în sala aceea erau peste tot oglinzi. Nu-l văzusem eu într-una din ele pe gestionar urmărindu-ne? Și totuși, ce chestie ciudată! Am început să frecventez bufetul acela, dar n-am mai mâncat niciodată nici cotlete, nici supă ca atunci.

Acest lucru pune totul într-o altă lumină și mie personal chestia cu operația începe să mi se pară verosimilă...

Fiindcă veni vorba, în ce privește cotletele, oricine poate verifica. Bufetului i s-a schimbat nu de mult numele. Înainte îi

zicea "Odihna" sau "Vara", iar acum altfel (sau invers: acum
parcă-i zice "Vara" sau "Odihna", iar înainte i se zicea altfel).
În orice caz, e pe strada Kirov.
